

A KIS CHARTUCHE

A Nagy Chartuche meglepetésszerűen elkergette Romlott Gabit. Gabriella éppen a lábát mosta a lavórban, és sziszegett, hogy hideg a víz. Amikor megtudta, hogy felesleges a tanyában, akár a leprásnak a tüdő, gyorsan felöltözött és szótlanul elment.

A Kis Chartuche közben a pricszen feküdt, hallgatott és magasba fújta a füstöt a tüdejéből. Hangosan szuszogott az orrsövény-ferdülése miatt.

— Te nem vagy komplett — mondta barátjának, amikor becsukódott az ajtó.
— Miért kergetted el?

— Hadd el, ne is törődj vele.

— Mi?

— Untam!

A Kis Chartuche idegesen felugrott. 157 centiméteresre húzta ki magát, a Nagy Chartuche-nak éppen a melléig ért.

— Untam! — ismételte dühösen. — Hogy lehet ilyen valaki? Ha azt mondtad volna: „Nézd, Kis Chartuche, ellenkezik az elveimmel, hogy tönkretegyek egy lányt, mert nálam a lelkiismeret az első!” — akkor nem szólok egy szót sem. De te csak egy csomó húsból állsz, azonkívül semmi. Mi az, hogy untam? Ha hülyeséget csinálsz, legalább emberségtől tedd!

A Nagy Chartuche hanyagul, de méltósággal meglapogatta Kis Chartuche aránytalan pofiját és így szólt:

— Ne ugrálj, mert abból is csak baj van. Romlott volt!...

A Kis Chartuche duzzogott. Aztán a párnája alól elővett egy hasznavehetetlen skatulyát, abból pedig egy ácsceruzát és felírta a fehér falra: Nincs lehetőség, hogy előbb legyen nyár, mint tél! Az ő keznyomát viselte a szoba. Az ablakmélyedésben egy rakás könyv volt összehányva, vasdarabok, bizarr formájú gyökerek felszerelve a hűboskemencére, a fal pedig tele volt firkálva ilyenekkel: Ne temesd el azt, ami úgy is kikel... Minden pont fordítva van... Lombjával lefelé ültetett fa vagyok én. Ha Kis Chartuche lefeküdt, akkor egy halálfejet látott a falon, aláírva: Először jön az éhínség, utána a kolera. Néha verseket ír, többnyire verses prózákat.

Amikor befejezte a mondatot, megint lefeküdt a pricszre. Hallgattak. Egyszerre valami halk, gyanús nesz hallatszott. A gerendán lógó petróleumlámpa füstölögni kezdett, lobbant egyet, majd kialudt. Kis Chartuche meggyújtotta az öngyújtóját. Barátja felkelt, és az ajtóhoz ment.

Még csak az kell, hogy egy pólyást találj a küszöbön — szolt Kis Chartuche utána.

— Hülye vagy — hallatszott kintről.

Beáramlott a sötétség és a hideg, s az öngyújtó is elaludt. A Kis Chartuche félni kezdett.

Na, mi van? — kiáltott. — Na, mi van? — kérdezte még egyszer, mert nem jött felelet. Kattintgatta az öngyújtóját. — Kimenjek én is, Nagy Chartuche? — szólott megint, de nem mozdult, feszülten figyelt. Mocorgást hallott. Azután megjelent a Nagy Chartuche széles válla és jóképű feje.

— Miért jönnél? — nevetett gunyorosan a barátján, akinek hangján bizonyára érződött az idegesség.

— Meg akartam nézni, van-e még szilva a szilvafán — mondta gyorsan a Kis Chartuche.

A Nagy Chartuche égő gyufaszállal állt az ajtóban egy pillanatig. Aztán eldobta, az ágyhoz botorkált és lefeküdt.

Hideg lett. Az ajtó nyitva maradt; nem lehetett csillagos éjszakáról beszélni. A Kis Chartuche végigborzongott, azután előntötte a forróság. Eszébe jutott, hogyan ismerkedett meg a barátjával. Eppen a halászcserda közepén imbolygott és a közönség lelkesen ünnepelte, mint költőt, amikor belépett a Nagy Chartuche egy rosszarcú fickóval.

— Gyere csak ide! — szolt rá.

Ede — mert akkor még így hívták — látta, hogy jobb, ha nem önérzeteskedik, s botladozva odaállt eléje. Felnézett a magas, erős, hosszú hajú fiúra és így szolt.

— Jelentem alássan, fütttyentetem!

— És miért fütttyentettél? — kérdezte szigorúan a nagy Chartuche.

— Mert kellett.

– Miért kellett?
– Hogy ne bűdösödjön odabent – szakadt ki Edéből egy tikkadt vihogás. Aztán megpróbált vigyázzban állni, és bemutatkozott: – Barna Ede vagyok.
– En meg a Nagy Chartuche.
– Akkor én meg a Kis Chartuche! – vihogott megint. – A Kis Chartuche – folytatta –, most elmond neked egy mesét... egy nagyon-nagyon szép mesét.

A pincérek mosolyogtak rajta, a vendégek biztatták. És elmondta a mesét, amit abban a pillanatban talált ki: „A felgyógyult királynő röpke álmait szötte. Mondom: szötte, szövögette, agyából vékony fonalat eresztve dobogó szívéhez, mely perceket számolt titokban; számolta azt, hogy mikor szakítja el a királynő a fonalat. Percegett a csend. A csend percegett, hiába várt a királynő, a csend csak lebegett. Hajlott, tágult, tömörült, a perc közben évekre nőtt, óra nem vert a térben, óra nem vert délelőtt. Nem ütötte a délutánt, nem kergette az éjfélt, időtlen patakka terült el a fehérség. Nem Irénnek hívták, Iréneket csak szeretni lehet. Most jut eszembe: a csend álmokat teregetett egy láthatatlan székre, de nem száradni. Kristály alakra pattintotta őket a fehérség, csillogni nem csillogtak, kérni sem kértek semmit, falkában bolyongtak, beszélték a semmit, de csendben, hangtalanul, ott, hol csend sem volt, árny sem volt, csak szakadatlan mélység.

A király huligán volt. Huligán volt a király, huligánkirály inkább, mint király, aki huligán. Szíve nem volt. De volt lelke, habár az is fekete, s volt füle, mely kergetett suttogásokat, suttogásokat, mondom: aljas suttogásokat. Az ő világában raj volt. S e zajból élesen kivált a suttogás, s míg szemével előrefigyelt, mint a rabló, füle a halk hangokat nyelte el. Tekintete éhesen vigyázta az előtte táncoló táncosnókat, de vak volt, mint a királynő álmainak öre. Rohantak vele a percek. Volt előtte mindig a pohárban ital, biztosan állt nyakán a feje, hegyes álla volt, s húzó a szeme. Gerince kemény, és falta, mi előtte volt. Csikorgó borosta, s erős szálú haj... rövid bajusza volt... Huligánkirály volt inkább, mint király, aki huligán.”

Csendben hallgatta mindenki. A királynőről bánatosan, kántáló hangon beszélt és fáradtan leleejtette a fejét, a királyról pedig határozott ellenszenvvel. A királynőt megfosztotta az objektivitástól, a királyt elhalmozta mindennel. Az egyikről magas, szinte mutáló hangon szólt, a másikról nyers, erőteljes kiejtés-sel. Amint abbahagyta, érezte, hogy mindenki a szemét figyeli. Fáradt volt. Büszkeség töltötte el. Érezte, hogy hatalmat szerzett, s igen-igen sajnálta, hogy be-rugott. Megfogta az egyik asztal szélét, és így szólt:

– Akinek tetszett a mese, hozhatna egy taxit, és hazavihetne.

A Nagy Chartuche nyugodtan bólintott és a rosszarcú fiúnak ezt mondta:
– Ugorj el taxiért!

Másnap a Nagy Chartuche elment a házhoz, ahol új barátját az éjszaka le-tette. A gangon idős ember ült; az arca olyan volt, mint az évszázados kódex.

– A Kis Chartuche-t keresem.

Az öregember elgondolkozott.

– Nem ismerem, itt nem lakik – felelte.

– Nem a fenét – dőlt a falnak nyugodtan a Nagy Chartuche –, csak nem jut eszembe az igazi neve!

– Csak gondolkodjon... – mondta az öreg, s tovább folytatta nehéz munkáját, az elszakadt derékszűj összevarrását. Egy mustárosphár aljával erőszakol-ta át a nagy zsákvarrótút a vastag bőrön.

A Nagy Chartuche beletúrt dús hajába, s figyelte, mint küszködik az öreg.

– Barna Elek! – vágta ki hirtelen. – Őt keresem.

– Edét, nem? – pillogott az öreg felfelé.

– Azt.

Az öreg felállt az asztaltól, s elmenőben mondta:

– Nem tudja, hol volt a tegnap?

– Nem tudom – felelte a Nagy Chartuche.

A házból beszéd hallatszott: Ki keres?... Hát miért nem kérdezte meg?...

Jól van, na!

Aztán hunyorogva megjelent a Kis Chartuche. Köszönt és várta, hogy mit akar mondani új ismerőse.

– Öltözz fel, s elmegyünk egyet jární – hallotta.

A Nagy Chartuche ottmaradt kettjesben az öreggel az asztalnál egy ideig. Az utcán valaki vígan énekel.

– Nem tudom, mi lesz ezzel a gyerekekkel – mondta panaszos hangon az öreg-ember. – Mióta otthagya a gimnáziumot, csak csavarog, nem dolgozik semmit se.

Kóborol, mint a kutya fenéke. Négyesre tanult pedig mindig!... Beszéljen már vele!

— Beszélek vele — felelte a fiatalember és halványan mosolygott.

Mit érdekelté őt az öreg?

Elhatározta, hogy megismerkedik a Kis Chartuche-sal, mert kíváncsi volt rá, s ezen nincs mit csodálkozni. Ez a szinte törpe fiú úgy hatott rá, olyan kimondatlan érzést keltett benne, hogy ők jól kiegészítenék egymást!

Elnementek, bókliáztak a városban egész nap, s mindegyikőjük talált valami érdekeset a másikban. A Nagy Chartuche hihetetlen nyugalman megőrt a Kis Chartuche szenvedélyessége, s a Nagy Chartuche-nak folyton az volt az érzése, hogy pont azt hallja a barátjától, amit ő már rég ki akart mondani. Pár nap múlva már tökéletes volt az összhang kettőjük között. Tisztelni kezdték egymást. A Nagy Chartuche úgy találta, hogy barátja szavai, elmékedései megokolják cáltalán életét. Eddigi tökéletes hitetlenségük feloldódott: hinni kezdték egymásban. A Kis Chartuche az első héten arról beszélt leginkább, hogy neki nem kell isten, nem kell tudomány, mert ha bármelyikhez ragaszkodik, az szenvedést, fáradságot jelent, s ő gond nélkül, érdektelenül, könnyen akar élni. Kedvteléssel akarta az éveket meghizlalni.

— Miért hagytad ott az iskolát? — kérdezte egyszer a Nagy Chartuche tőle.

— Rám jött a tavasz. Nem volt maradásom. Nem láttam értelmét a tanulásnak. Az egyik tanárom szeretett, okos ember volt, törte magát egész életében, hogy ismereteket szerezzen és mégis sirt egyszer előttem; Te, Nagy Chartuche... Ezt már te sem érted meg, de én nyafogni és törni akartam egyszerre. Pedig: vagy tör-zúz az ember, vagy nyafog... Gondold csak el, akármilyen eszes szivar vagy, a kialakult érzelmi reflexek ellen nem tudsz védekezni. Ha bánat ér, akkor sírsz, mert kell. Pedig hiába... — A Kis Chartuche teljesen összezavarodott, nem látta tisztán, hogy mit akar mondani. Barátja keresztényi türelemmel várta, hátha rendbe szedi gondolatait. Ócska parasztházak között jártak.

— Alapvető ellentétek vannak a világban, Nagy Chartuche — folytatta, de már egy kissé idegesen. — Alapvető a Tudás és a Butaság, s mégis lenézi az első a másikat. Pedig nehéz lenne megmondani, hogy az Okosok galerijében, vagy a Butákéban van-e több egészség és becsület! Az elsők mégis lenézik az utóbbiakat. Pedig, ahogy nincs törvény a váll szélességére, nem lehet a gondolat rövidségére sem... Szokássá vált az utolsó évszázadban a törvénycsinálás, a technikai fejlődés miatt, s most kezdenek kinőni az emberek ebből. Ha kinövik, ismét lesznek zamatos, életszerű életek és hallatlan nyugalom, bölcs vénemberek, akik nem lesznek idegesek a csendtől. De ezt én sem értem... Úgyhogy, valószínűtlenek ezek a dolgok valahogyan...

Két hét alatt mindent elmondott a Nagy Chartuche-nak. Ő bólogatott, s ha egyszer-egyszer belekötött egy részeg alacsony barátjába, akkor megvédte.

Az öregember egyszer megkérdezte a Nagy Chartuche-tól, hogy hol dolgozik. Hazudott valamit.

— Suszterolja már be oda a gyereket! — most is szöszmötölt, mint általában, s időnként végighúzta tenyerét visszeres lábain. Nagy krumpliorra keserű kifejezést adott az arcának. — Hiszen csak kevés az a nyugdíj!...

Pár nap múlva kibérelték a tanyát, 300 forintért egy évre. Az öregember nem szólt semmit, hogy az unokája magára hagyta, de még jobban húzódozott a purparléktól, mint eddig, s talán kevesebbet tudott aludni, mint azelőtt.

A Nagy Chartuche-hoz nemsokára járni kezdett a Romlott Gabi. Újabbantott is aludt néhányszor, s mindig hozott valami ennivalót. Az apja maszek volt, három disznót vágtak minden évben. A lány két oldal szalonját akasztott egyszer a mestergereudára. Furcsa lány volt. Szerette hallgatni a Kis Chartuche-t, amikor mesélt. Elvitte egyszer az egyik barátnőjét, hogy megismerkedjenek a fiúval.

— Szeretsz táncolni? — kérdezte az első este a lány.

— Nem! — felelte a Kis Chartuche savanyúan, mérgesen — csak szüzekkel.

— Hát mit szeretsz?

— Ha itt az országuon hirtelen megszűnik a zaj, mindig felkacagok.

— Miért?

— Nem tudom. Szenvedély...

Azért egy hétig mégis ott lakott a lány a priccsen. Aztán a Kis Chartuche elküldte, mert a haja folyton az ő szemébe szállt, s éjszaka mindig átölelte és szorította, szorította, hogy a mellkasa szinte behorpadt. Álmában állandóan rettegett a lány, és a Kis Chartuche félt, hogy egyszer ő is fáradtan, lihegve, reszketve ébred.

A Romlott Gabi más volt. Bátor, nyugodt, mint a Nagy Chartuche; úgy viselte a csapásokat, a rideg reggeli ködöt, mint a létra a fokait. Nem voltak automatikus

érzései, megnyilvánulásai. Gondolatai a példaképek fölött bolyongtak, azokénál teljesebb, abszolútabb életet szeretett volna magának. A Kis Chartuche-sal beszélgett erről néha. Tudta, hogy a Nagy Chartuche nem szereti.

A szobában rövid ideig egy gyufa lángja reszketett ide-oda, aztán a Nagy Chartuche szájában sercegni kezdett a cigarettá. Az ajtó nyílásán át látszott, hogy a szilvafák között bizonytalankodik egy csillag. Az ágak időnként megboronganak. Olyan volt, mintha botorkálna valaki feléjük az égből.

A Kis Chartuche megszólalt.

– Jön egy hapsi, aki erősebb, mint te. – Aztán hozzátette: – Egyensúlyozik...

A csillag mindig ugyanannál a fánál bukkant fel.

– Le fog esni! – mondta a Nagy Chartuche.

Ismét hosszasan hallgattak. Az országúton egy traktor dörömbölt, minden üteme egy-egy szívdobbanás. A Kis Chartuche felkelt, és becsapta az ajtót.

– Akarsz hallani egy mesét? – kérdezte, amikor ismét kinyújtózott.

– Nyögjed, csak ne hazudj sokat!

– Az a címe: Szerelem, zene, valóság!

– Jó... Csak meg ne hallja valaki, mert megbüntet érte...

– Rólad, meg a Romlott Gabiról.

A Kis Chartuche szünetet tartott. Nyugtalanság lepte meg. Valótlan volt körülötte minden. Egy pillanatig teljesen kívülről figyelte magát, s úgy érezte, hogy olyan ő, mint a toronyházban a svábbogár. Olyan bizonytalan és valószínűtlen az élete...

– Hallgatlak... – szolt a Nagy Chartuche.

„Ügysem érted meg, amit mondok” – gondolta a Kis Chartuche, azután észbe jutott a Romlott Gabi, és beszélni kezdett.

– Szorította. Pompás fickó! Két pohár már régen a földre esett és eltörött... kallódó cigarettacsikkek a bárban... éjszaka nyalja a háztetőt... csikorogtak a zeneszerszámok, pápuák szabadultak a terembe, Európát megcsiklandozta négy hosszú ujjú gyermek. Egy gitárhúr elpattant, de mégis tovább csikorogtak a zeneszerszámok.

Ámokfutók mind, mindahányan, akik vannak!

A fiú és a lány előtt a tanya szeme kigyulladt, piroslottak az ablakok, a hideg kéményből füst szállt fel és tánkra kelt...

Pompás fickó! Oldalához a lány simult. Ha nagyon akarta volna, talán csak egy-két vasdarab marad meg. Ha nagyon akarta volna, elfelejtette volna az anyja nevét, s ha nagyon akarta volna, lett volna egy padló, s rajta végig iszapos a vér. Levegőt nem vett. Már éppen egy óra óta. Szorította, s melege volt nagyon közben; testéből kiszült egy cseppig a poézis: úgy tudta, ha egyszer hazamegy, megszökteti a nagymamát, később regényt ír a keresztényekről, s merő értelmetlenségből kegyetlenebb lesz, mint a facsonkító kisgyerek. „Nyugatról jövök én majd, nem úgy, mint a napkeleti bölcsek!” – sikoltotta magában, s el is hitte, hogy az ereje ilyen rettenő erő. Pompás fickó! A lánynak megmondta, hogy sohasem bocsát meg neki három dolgot. Az első, hogy a bárban az imént durcászkodott, miközben a pincér felírta a számlára a számokat, s közben nézte a terem közepét.

A tanya ablakán kisurrant a fény. Az orvosok alszanak fekvőhelyükön, a csillagászok most kapják szájukba a párnájuk csücskét, s a lázas Földön – talán a talpán vagy a keze fején – négy hosszú ujjú gyerek bogozza üvöltve egy világ dallamvilágát.

És nyakkendőt kötöttek a csillárok. Magának egyáltalán nincs magánélete? A töltőtollak mind megkeményedtek.

Istenemre, szereték egymást! Pompás fickó, pompás lány volt. A farmernadrág örök üdvösséget nyert. De négy hosszú ujjú gyerek lement a dobogóról, hogy lehülhessen a földnek a lázas része. És a zenének vége. Mindenkinék eszébe jutott, amit el akart felejteni; a nagymamának nem kellett izgulnia most már, a csillárok megigazitották nyakkendőjüket, s rendbe jöttek az emberek üvegszemei.

A vakok ismét vakok lettek. Csak olyan kegyetlenek lesznek ezután az emberek, mint a facsonkító gyerek. A pincér csodálkozik, hogy oda kell figyelnie a számolásra, s a kémény füstje ismét fáradt-álmosan vacog a repedéseken. Az érzékiség elengedte foglyait.

S a lány megmondja a fiúnak, hogy valójában nagyon szereti, s a fiú megmondja, hogy tulajdonképpen ő mást szeret.

A föld pedig makkegészséges.

S az emberek is makkegészségesek. Pedig ámokfutók mind, mindahányan akik vannak.

Csak azt nem értem — szólott a Nagy Chartuche kis idő múlva, hogy barátja elhallgatott —, miért kellett ott az a töltőtoll?

— Az nem érdekes — felelte a Kis Chartuche. — De nem furcsa, hogy a szemünk láttára vége lett egy szerelemnek, vagy akármi másnak, és kész, vége, meghalt, s nem történik semmi!?

— De. Furcsa!

A Kis Chartuche-nak megütötte fülét a recsegő „cs” hang, s úgy érezte megint, hogy roppant távol van a város. Összeráncolta a homlokát, és mereven nézett egy pontra, ahol úgy találta, hogy sötétebb van, mint a szoba más pontjain. Másnap kora reggel belépett az ajtón a Romlott Gabi. A két fiú egyszerre riadt fel az ajtónyitásra.

— Mit akarsz? — kérdezte a Nagy Chartuche mérgesen.

— Tőled semmit! A Kis Chartuche-hoz jöttem.

— Azt lehet.

— Kis Chartuche! Ne haragudj... mit csináljak?... Meghalt a nagyapád!

A Kis Chartuche hitetlenül nézett rá.

— Tegnap délelőtt a boltba menet elesett, s a fejét beleverte egy gyerekkosci-ba. Valahogy szörnyethalt...

— Valahogy?

— Hát valahogy... — Romlott Gabi figyelte a fiú tekintetét.

A Kis Chartuche mintha várt volna még valamire. De nem történt semmi.

— Vajon miért élt az öreg? — mozdította meg egyszer csak girbe-gurba arcát.

A Nagy Chartuche az ágyra könyökölve nézte kettőjüket.

— Ne haragudj, Kis Chartuche, de olyan hülyeségeket tudsz mondani!... — jegyezte meg.

— Te most ne beszélj! — szólt rá a Romlott Gabi.

— Te se, mert úgy jársz, mint a cirkuszos majma, megvernek!

A Kis Chartuche ezt nem hallotta. Zihálva szuszogott, s arra gondolt, majd nem pontosan tíz éve, hogy meghalt az apja és az anyja.

— Még sohasem voltam lakodalomban. Te voltál? — kérdezte a Romlott Gabitól.

— Voltam. Most mit csinálsz?

A Kis Chartuche úgy érezte magát, mint az erdő öreg fája, amelyik érzi, hogy mindjárt a gyomrába merül a fűrészgép. Egy pillanatra körültekintett ő is az eddig alant levő bozóton, s egyszerre végtelen egyszerű lett minden.

— Eltemetem az öreget — felelte.

— És aztán?

A Kis Chartuche torkát szorongatta valami. Furcsán remegett a hangja, ahogy mondta:

— Aztán?... Rágyújtok egy cigarettára...

Dénes Sándor rajza